XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASI ASOSIDA TURIZM XIZMATLARI SOHASINI RIVOJLANTIRISHNING SAMARALI MEXANIZMLARI

Utepbergenova Miyassar Jumaxmet qizi

Qoraqalpoq davlat universiteti

Turizm va mehmondo‘stlik yo‘nalishi 2-bosqich magistranti

utepbergenovamiyassar@gmail.com +998904217407

Annotatsiya: Mazkur maqolada turizm xizmatlari sohasini rivojlantirishning zamonaviy va samarali mexanizmlari xorijiy davlatlar tajribasi asosida tahlil qilingan. Unda turizm infratuzilmasini rivojlantirish, raqamli texnologiyalarni joriy etish, davlat-xususiy sheriklikni kengaytirish, kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish hamda milliy turizm mahsulotlarini targ‘ib qilish masalalari yoritilgan.

Kalit so‘zlar: turizm, turizm xizmatlari, infratuzilma, raqamlashtirish, davlat-xususiy sheriklik, marketing, xorijiy tajriba, iqtisodiy rivojlanish, sayyohlar oqimi.

Kirish. Bugungi kunda turizm sohasi jahon iqtisodiyotining eng yirik va tez rivojlanayotgan tarmoqlaridan biri hisoblanadi. Jahon turizm tashkiloti ma’lumotlariga ko‘ra, 2025-yilda dunyo bo‘yicha xalqaro sayyohlar soni 1,52 milliarddan oshgan bo‘lib, bu ko‘rsatkich pandemiyadan keyingi tiklanish jarayonining jadallashganini ko‘rsatadi [1]. Turizm sohasi global YAIMning qariyb 10 foizini tashkil etadi va har o‘n ish o‘rnidan biri aynan shu soha hissasiga to‘g‘ri keladi [2]. O‘zbekistonda ham turizmni rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida belgilangan. Jumladan, Shavkat Mirziyoyev tomonidan ilgari surilgan islohotlar turizm sohasining jadal rivojlanishiga xizmat qilmoqda. Prezident o‘z nutqlaridan birida: “Turizm iqtisodiyotning strategik tarmoqlaridan biri bo‘lib, u mamlakatimizning xalqaro maydondagi nufuzini oshiradi” deb ta’kidlagan.

Xorijiy davlatlar tajribasida turizm infratuzilmasini rivojlantirish ustuvor yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Masalan, Fransiya va Ispaniya kabi davlatlar har yili millionlab sayyohlarni aynan rivojlangan transport tizimi, mehmonxonalar va xizmat ko‘rsatish sifati orqali jalb qiladi. Statistik ma’lumotlarga ko‘ra, Fransiyaga yiliga 80 milliondan ortiq turist tashrif buyuradi [3].

Bugungi kunda raqamli texnologiyalar turizmni rivojlantirishning asosiy drayveriga aylangan. Onlayn bron qilish tizimlari, mobil ilovalar va sun’iy intellekt asosidagi xizmatlar turistlarga katta qulaylik yaratadi. Masalan, onlayn turizm xizmatlari bozori 2026-yilga borib 1 trillion AQSH dollaridan oshishi prognoz qilinmoqda [4].

Ko‘plab rivojlangan davlatlarda turizmni rivojlantirishda davlat va xususiy sektor hamkorligi muhim rol o‘ynaydi. Ushbu model orqali yirik investitsiya loyihalari amalga oshiriladi, yangi ish o‘rinlari yaratiladi va xizmatlar sifati oshiriladi.

Turizm sohasida muvaffaqiyatga erishish uchun malakali kadrlar muhim omil hisoblanadi. Xorijiy davlatlarda turizm ta’limi rivojlangan bo‘lib, amaliy mashg‘ulotlarga katta e’tibor qaratiladi. Natijada xizmat ko‘rsatish sifati yuqori darajada bo‘ladi.

Gastronomik turizm, madaniy meros ob'ektlari va festivallar orqali sayyohlarni jalb etish keng qo'llaniladi. Masalan, Italiya gastronomik turizm orqali yiliga milliardlab daromad oladi [5].

Zamonaviy turizm infratuzilmasi nafaqat transport va yashash ob'ektlarini, balki logistika, raqamli texnologiyalar, ekologik barqarorlik va madaniy merosni muhofaza qilish tizimlarini o'z ichiga olgan murakkab tizim hisoblanadi. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, muvaffaqiyatli turistik yo'nalishlar (destination) infratuzilma rivojini uzoq muddatli strategik rejalashtirish, davlat va xususiy sektor resurslarini uyg'unlashtirish va turistik mahsulotni diversifikatsiyalash yo'li bilan amalga oshiradilar. Turkiya, Ispaniya, Birlashgan Arab Amirliklari (BAA), Singapur, Janubiy Koreya va Kosta-Rika kabi mamlakatlarning turizm infratuzilmasini rivojlantirishdagi yondashuvlari o'ziga xosdir.

Turizm sohasidagi raqamli transformatsiya nafaqat operatsion jarayonlarni soddalashtiradi, balki butunlay yangi turistik tajriba va biznes modellarini yaratadi. Bunda eng ilg'or tajribaga Singapur va Janubiy Koreya ega.

Singapur "Smart Nation" strategiyasi doirasida "aqlli turizm" ekotizimini yaratgan. U "VisitSingapore" yagona raqamli platformasi orqali turistga shaxsiylashtirilgan marshrutlar, onlayn bron qilish, virtual reallik asosida ekskursiyalar va real vaqt rejimida transport monitoringini taklif etadi. Biometrik texnologiyalar (masalan, yuzni tanish) aeroport va mehmonxonalarda kutish vaqtini qisqartiradi[6]. Bu yondashuv xizmat ko'rsatish samaradorligini oshirish bilan birga, ma'lumotlar asosida turizmni boshqarish (data-driven tourism management) imkonini beradi.

Janubiy Koreya esa elektron hukumat xizmatlarini turizm bilan chuqur integratsiyalashgan. "K-ETA" (Korea Electronic Travel Authorization) tizimi vizasiz kirish huquqi bo'lgan mamlakatlar fuqarolari uchun oldindan ruxsat olish jarayonini avtomatlashtiradi va chegara nazoratini tezlashtiradi. "Seoul Smart Tourism Platform" shahar bo'ylab turistik ma'lumotlar, to'lovlar va xizmatlarni birlashtiruvchi ochiq interfeys vazifasini o'taydi[7]. Ushbu modellar davlat tomonidan raqamli infratuzilmani yaratish va uning ustiga xususiy sektor tomonidan innovatsion ilovalar ishlab chiqish o'rtasidagi hamkorlikni ko'rsatadi.

Infratuzilmani rivojlantirishda barqarorlik (sustainability) prinsipiga rioya qilish zamonaviy turizm siyosatining ajralmas qismidir. Bunda ikki asosiy model ajralib turadi.

1. Ekologik barqarorlik modeli (Kosta-Rika tajribasi). Kosta-Rika o'zining iqtisodiy o'sishini ekoturizmga asoslagan. Mamlakat turizm infratuzilmasini rivojlantirishda biologik xilma-xillikni muhofaza qilishni ustuvor qiladi: milliy qo'riqxonalar tarmog'ini kengaytirish, qat'iy ekologik qurilish standartlari, mahalliy aholini ekogidlar sifatida o'qitish va sertifikatlash. Infratuzilma investitsiyalari ekologik izni minimallashtiradigan va energiya tejovchi texnologiyalarga yo'naltirilgan[8]. Bu model tabiatni muhofaza qilish va mahalliy iqtisodiy rivojlanish o'rtasida muvozanatni ta'minlashga qaratilgan.

2. Madaniy meros va rekreatsion infratuzilma modeli (Ispaniya va Turkiya tajribasi). Ushbu model tarixiy shaharlar va kurort zonalarini saqlash va ularni zamonaviy turistik xizmatlar bilan jihozlashga asoslanadi. Ispaniya (masalan, Barselona, Granada) tarixiy markazlarni piyodalar zonasiga aylantirish, restavratsiya qilish va ular atrofida transport, ovqatlanish va ma'lumot markazlarini joylashtirish orqali madaniy turizm infratuzilmasini yaratadi. Turkiya esa Antaliya va Bodrum kabi hududlarda sog'lomlashtirish (wellness) va kurort xizmatlari uchun ixtisoslashgan rekreatsion infratuzilmani (SPA markazlari, tibbiy turizm ob'ektlari) rivojlantirmoqda. Bu holda infratuzilma qurilishi mahalliy iqlim, tabiiy resurslar (masalan, termal suvlar) va an'anaviy me'morlik uslublarini hisobga olgan holda amalga oshiriladi[9].

Mazkur tamoyillarni O‘zbekiston sharoitiga moslashtirish bir qator dolzarb vazifalarni belgilab beradi. Jumladan:

- transport-logistika yo‘nalishida – Samarqand, Buxoro va Xiva kabi yirik turistik shaharlarni yagona tezyurar temir yo‘l tarmog‘iga bog‘lash, mavjud aeroportlarni xalqaro tranzit markazlari sifatida rivojlantirish, hududiy transport-kommunikatsiya integratsiyasini kuchaytirish talab etiladi;
- raqamli infratuzilma sohasida – e-visa tizimini yanada soddalashtirish, “Smart Tourism Uzbekistan” platformasini yaratish, turistik xizmatlar uchun yagona onlayn to‘lov tizimini joriy etish dolzarbdir;
- barqaror turizm yo‘nalishida – tarixiy markazlarni piyodalashtirish, ularni zamonaviy servis tarmoqlari bilan integratsiya qilish, ekoturizm hududlarida ekologik standartlarni joriy etish infratuzilmaning sifat darajasini oshiradi.

Xulosa. Xorijiy davlatlar tajribasi shuni ko‘rsatadiki, turizm xizmatlari sohasini rivojlantirish kompleks yondashuvni talab etadi. Infratuzilmani rivojlantirish, raqamlashtirish, davlat-xususiy sheriklikni kengaytirish, malakali kadrlar tayyorlash va milliy turizm mahsulotlarini targ‘ib qilish orqali yuqori natijalarga erishish mumkin. Ushbu mexanizmlarni milliy sharoitga moslashtirish turizm salohiyatini yanada oshirishga xizmat qiladi.

Xalqaro tajribaga asoslangan holda aytish mumkinki, O‘zbekistonda turizm infratuzilmasini rivojlantirish — bu faqat yangi ob’ektlar qurish jarayoni emas, balki tashkiliy, iqtisodiy, raqamli va ekologik komponentlarni yagona strategik boshqaruv tizimiga birlashtiruvchi tizimli transformatsiya jarayonidir. Mazkur transformatsiya mamlakatning global turizm bozoriga integratsiyalashuvini tezlashtiradi, iqtisodiy o‘sish omillarini kengaytiradi hamda O‘zbekistonning xalqaro turistik brend sifatidagi jozibadorligini oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoev nutqidan
2. UNWTO World Tourism Barometer, 2023.
3. World Travel & Tourism Council (WTTC) Report, 2022.
4. France Tourism Statistics Report, 2023.
5. Statista Research Department, Online Travel Market, 2024.
OECD Tourism Trends and Policies, 2022.
6. Singapore Tourism Board. (2023). Annual Report on Tourism Transformation. STB Publications.
7. Korea Tourism Organization. (2022). K-Tourism Strategy: Embracing the Digital Future. KTO Publications
8. Honey, M. (2008). Ecotourism and Sustainable Development: Who Owns Paradise? Island Press.
9. UNWTO. (2023). Tourism for Sustainable Development: Guidelines for Policymakers. UNWTO Publishing.